

dr **AGNIESZKA NITSZKE**

**PERCEPCJA GRUPY
WYSZEHRADZKIEJ I INICJATYWY
TRÓJMORZA W NIEMIECKIEJ
PRZESTRZENI POLITYCZNEJ**

dr Agnieszka Nitszke

PERCEPCJA GRUPY WYSZEHRADZKIEJ I INICJATYWY TRÓJMORZA W NIEMIECKIEJ PRZESTRZENI POLITYCZNEJ

Wstęp

Republika Federalna Niemiec była orędowniczką i promotorką polskich przemian demokratycznych przełomu lat 80. i 90. XX wieku. Niemiecka dyplomacja aktywnie wspierała proces europeizacji Polski i innych państw postkomunistycznych. Działania te były prowadzone wielowektorowo, m.in. poprzez tworzenie inicjatyw regionalnych i włączanie w nie państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Jednym z takich forów był Trójkąt Weimarski będący inicjatywą dyplomatyczną niemiecko-francusko-polską. Miał on za zadanie promowanie polskich interesów nie tylko we Francji i w Niemczech, ale przede wszystkim na forum Wspólnot Europejskich i NATO. Innym przykładem procesu integracyjnego łączącego państwa dawnego bloku wschodniego z Zachodem, ale bez udziału Niemiec, była Inicjatywa Środkoeuropejska. Jednak zarówno dla państw zachodnich, jak i dla państw środkoeuropejskich ważne było utworzenie regionalnej inicjatywy integracyjnej, która skupiałaby państwa przechodzące transformację ustrojową, gospodarczą i społeczną, co pozwoliłoby im wypełnić lukę po rozwiązaniu Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) i Układu Warszawskiego (UW) oraz na nowo ułożyć relacje polityczne i gospodarcze w regionie. Poparcie Niemiec dla projektu utworzenia Trójkąta Wyszehradzkiego miało znaczenie nie tylko symboliczne, ale też polityczne. Niemcy, jako państwo największe pod względem demograficznym

i z największą gospodarką, mają szczególną pozycję negocjacyjną i decyzyjną we Wspólnotach/Unii Europejskiej (UE). Wsparcie dla Grupy Wyszehradzkiej przez Niemcy było widoczne przez wiele lat. Sytuacja zmieniła się, gdy Polska i pozostałe państwa V4 przystąpiły do Unii Europejskiej, ponieważ wtedy to Unia stała się naturalnym forum współpracy. Po raz kolejny zmiana w relacjach niemiecko-wyszehradzkich nastąpiła po 2015 r. Jednym z punktów zapalnych, które przyczyniły się do oziębienia relacji, był kryzys migracyjny i propozycje rozwiązania go zgłaszane przez Niemcy i Komisję Euro-

Ośrodki eksperckie

Niemieckie think tanki polityczne należą do jednych z najwyższej ocenianych na świecie¹. Ośrodki eksperckie w Niemczech mają różny status; część z nich jest w pełni niezależna, inne pełnią rolę zaplecza eksperckiego partii politycznych. Bez względu na ich formalne umiejscowienie, stanowią one cenne źródło wiedzy na bieżące tematy społeczne, ekonomiczne czy z zakresu relacji międzynarodowych. Ich analizy i ekspertyzy są wykorzystywane przez partie i decydentów politycznych, a także niejednokrotnie są źródłem informacji dla mediów, a przez to pośrednio dla szeroko pojętej opinii publicznej. Z tych powodów warto przeanalizować poziom zainteresowania współpracą państw środkowoeuropejskich oraz treści materiałów jej poświęconych.

Szczególną pozycję, zarówno w ujęciu formalnym, jak i instytucjonalnym, ma Federalna Agencja ds. Edukacji Obywatelskiej (niem. *Bundeszentrale für politische Bildung*, BPB), która jest jednostką organizacyjną działającą w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jednak posiadającą pełną autonomię w zakresie prowadzonej działalności. Dekret

pejską, które okazały się trudne do zaakceptowania przez V4. W kolejnych latach wizje współpracy państw V4 i Niemiec jeszcze bardziej się od siebie oddalały, czego przejawem było ogłoszenie przez Polskę budowania Inicjatywy Trójmorza (*Three Seas Initiative*, 3SI). W niniejszym opracowaniu poszukiwana będzie odpowiedź na pytanie, czy V4 i 3SI są ważne dla Niemiec i czy są obecne w niemieckiej przestrzeni politycznej – w analizach ośrodków eksperckich, w szczególności partyjnych fundacji, oraz w komentarzach niemieckiej dyplomacji.

o BPB z 24 stycznia 2001 roku stanowi w art. 6, że gwarantem politycznie zrównoważonej postawy agencji jest 22-osobowa rada składająca się z deputowanych do Bundestagu².

Serwis BPB zawiera ponad 100 materiałów dotyczących Grupy Wyszehradzkiej i tylko kilka poświęconych Inicjatywie Trójmorza, co może wynikać z krótszego okresu jej trwania. W 2015 roku z okazji jubileuszu 25-lecia V4 wydano specjalny numer czasopisma „Aus Politik und Zeitgeschichte” poświęcony współpracy wyszehradzkiej. Analizie poddano różne obszary współpracy oraz sytuację w poszczególnych państwach. We wnioskach wskazano, że wiele udało się osiągnąć, zwłaszcza na polu integracji europejskiej. Podkreślono, że transformacja polityczna nie zakończyła się pełnym sukcesem, ponieważ w każdym z państw wyszehradzkich działają silne ruchy populistyczne, co rzutuje na zaangażowanie tych państw w integrację europejską, która bywa traktowana instrumentalnie jako źródło korzyści materialnych, a nie wspólnota wartości³.

¹ Odniesieniem jest tu przede wszystkim ranking najlepszych think tanków afiliowanych przy partiach politycznych zawarty w 2020 *Global Go To Think Tank Index Report* (GGTT), w którym na 39 skalsyfikowanych think tanków aż pięć to niemieckie fundacje partyjne, co więcej, specjalna pozycja, poza klasyfikacją, przypadła Fundacji Konrada Adenauera, która otrzymała tytuł „Centrum Doskonałości” w tej kategorii. J.G. McGann, "2020 Global Go To Think Tank Index Report" (2021). *TTCSP Global Go To Think Tank Index Reports*. 18, https://repository.upenn.edu/think_tanks/18 (dostęp: 12.10.2021).

² *Erlass über die Bundeszentrale für politische Bildung (BpB) vom 24. Januar 2001*, https://www.bpb.de/die_bpb/2DUQ26,0,0,Erlass_%FCber_die_Bundeszentrale_f%FCr_politische_Bildung.html (dostęp: 12.10.2021).

³ *Visegrád-Staaten*, „Aus Politik und Zeitgeschichte” 2015, nr 47–48, <https://www.bpb.de/apuz/215171/visegrad-staaten> (dostęp: 12.10.2021).

Przy okazji kolejnego okrągłego jubileuszu (30-lecia V4) ukazała się analiza dotycząca genezy i ewolucji współpracy. W materiale wskazano, że w pierwszych latach państwa V4 skupiały się na realizacji wspólnego celu, jakim była integracja euroatlantycka. Kiedy oba cele, przystąpienie do NATO i UE, zostały zrealizowane, państwa poszukiwały nowych pól współpracy. Jako pozytywne efekty wskazano Fundusz Wyszehradzki oraz inicjatywę ustanowienia Grupy Bojowej V4. Ostatnie lata działalności Grupy Wyszehradzkiej są oceniane dużo gorzej. Zwraca się uwagę na rozbieżne interesy, zwłaszcza pozytywny stosunek Węgier do współpracy z Rosją, co nie koreluje z polskim interesem narodowym. Innym problematycznym obszarem jest współpraca na forum UE. W 2020 roku Polska i Węgry zagroziły zawetowaniem Wieloletnich Ram Finansowych, z kolei Słowacja i Czechy, mimo iż pierwotnie też były sceptyczne wobec ustanowienia mechanizmu „pieniądze za praworządność”, ostatecznie nie podjęły żadnych działań wspierających Polskę i Węgry. Jedynym obszarem, w którym państwa wyszehradzkie zajęły jednoznaczne stanowisko, był kryzys uchodźczy z 2015 roku, kiedy wszystkie wyraziły sprzeciw wobec zaproponowanych przez KE mechanizmów. W analizie zauważono, że jest jeszcze jeden wspólny punkt, a mianowicie populistyczne rządy we wszystkich państwach V4, przy czym w przypadku Polski i Węgier zwraca się dodatkowo uwagę na autorytarne rysy rządów⁴. Podziały w V4 były tematem innej analizy, opublikowanej przez BPB w 2017 roku pod znamienym tytułem Gdy dwa plus dwa nie równa się cztery? Grupa Wyszehradzka i przyszłość Europy⁵. Grupa Wyszehradzka jest w niej przedstawiana jako model „dwa plus dwa”, gdzie Czechy i Słowacja coraz częściej dystansują się od inicjatyw Polski i Węgier na arenie europejskiej. Wskazuje się, że w Polsce i na Węgrzech polityka europejska jest zakładnikiem polityki wewnętrznej, co jest o tyle zaskakujące, że społeczeństwa w obu krajach są proeuro-

pejskie. Różnice pomiędzy członkami V4 dają się też zauważyć, zdaniem autorów opracowania, w stosunku do Rosji. Węgry i Słowacja są na arenie unijnej za zniesieniem sankcji, Polska jest zdecydowanie za ich utrzymaniem, a Czechy zajmują ambiwalentne stanowisko. Ważny w kontekście relacji wewnątrzunijnych i możliwości realizowania własnego interesu narodowego jest stosunek poszczególnych państw do przywódczej roli Niemiec w UE. Rola ta jest akceptowana przez Słowację i Czechy i podważana przez dwa pozostałe państwa. Kolejna kwestia różniąca członków V4 jest związana ze sztandarowym projektem polskiej dyplomacji, czyli Inicjatywą Trójmorza. Czechy i Słowacja uważają go za szkodliwy dla jedności Europy, a także traktują jako próbę objęcia przywództwa przez Polskę w całym regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Najważniejsza kwestia, która zjednoczyła państwa V4, czyli sprzeciw wobec relokacji uchodźców w 2015 roku, jest przedstawiana jako to, co zrujnowało ich wizerunek w Europie. Przy czym nie chodzi o sam sprzeciw, lecz brak konstruktywnej propozycji rozwiązania problemu. W konkluzjach autorzy zaznaczają, że koncentracja na problemach wewnętrznych doprowadziła do utraty silnej pozycji i marginalizacji Polski w UE, co wpłynęło na osłabienie jej głosu na forum UE.

Inicjatywie Trójmorza poświęcono jeden z numerów serii „Polen Analysen”. Przedstawiono w nim założenia i ocenę dotychczasowych osiągnięć Inicjatywy. Zwraca się uwagę na eurosceptyczny wymiar samej idei współpracy 12 państw regionu i próbę stworzenia przeciwwagi dla Europy Zachodniej, a w najdalej idącym scenariuszu - „planu B” dla integracji europejskiej⁶. Trimarium jest traktowane jako autorski projekt prezydenta Andrzeja Dudy, przy silnym wsparciu rządu PiS, nawiązujący do polskich historycznych koncepcji (Międzymorza z okresu międzywojnia, czy

⁴ Vor 30 Jahren: Gründung der Visegrád-Gruppe, 10.02.2021, <https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/326805/visegrad> (dostęp: 12.10.2021).

⁵ A. Fuksiewicz, A. Łada, *Analyse: Wann sind zwei plus zwei nicht vier? Die Visegrád-Gruppe und die Zukunft Europas*, 4.07.2017, <https://www.bpb.de/251734/analyse-wann-sind-zwei-plus-zwei-nicht-vier-die-visegrad-gruppe-und-die-zukunft-europas> (dostęp: 12.10.2021). Analizy dotyczące Polski (niem. *Die Polen-Analysen*) są publikowane wspólnie przez Niemiecko-Polski Instytut w Darmstadt, Bremańskie Centrum Badawcze Europy Wschodniej i Niemieckie Towarzystwo Studiów nad Europą Wschodnią. Analizy są publikowane przez BPB jako wydanie licencjonowane.

⁶ R. Riedel, *Analyse: Das "Intermarium" und die "Drei-Meere-Initiative" als Elemente des euroskeptischen Diskurses in Polen*, „Polen-Analysen” 2020, Nr. 249, <https://www.bpb.de/internationales/europa/polen/analysen/303998/das-konzept-des-intermarium-und-der-drei-meere-initiative-21-01-2020> (dostęp: 12.10.2021).

jeszcze dalej – Polski Jagiellonów), które dla wielu współcześnie są niezrozumiałe. Zwraca się uwagę na ostrożną postawę części państw biorących udział w projekcie. Nie wszystkie chcą uznać przywództwo Polski, a niektóre obawiają się, że będą kojarzone z radykalnym eurosceptycznym kursem wyznaczonym przez polski rząd⁷. Wsparcie, jakiego udzielił prezydent Donald Trump 3SI, było postrzegane jako próba zrównoważenia niemieckich wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej⁸.

W odróżnieniu od Polski w Niemczech przywiązuje się dużą wagę do profesjonalizacji polityki. Przejawem tego podejścia są bardzo silne i wpływowe fundacje polityczne afiliowane przy partiach politycznych.

Fundacja im. Konrada Adenauera (*Konrad Adenauer Stiftung*, KAS) jest jednym z najważniejszych think tanków partyjnych na świecie. Analizy i opracowania przygotowywane przez KAS są nie tylko źródłem informacji dla związanej z nią partii, czyli Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (*Christlich-Demokratische Union*, CDU), ale są odnotowywane przez niemieckie i zagraniczne agencje informacyjne. W analizach poświęconych V4 zwraca się uwagę na znaczenie relacji Niemiec z państwami V4, które są ważnym partnerem handlowym, ważniejszym niż Chiny czy Rosja. Z tego względu V4 znajduje się w orbicie zainteresowania niemieckiej dyplomacji⁹. W analizie wskazano na wspólne cele i stanowiska, do których można zaliczyć sprzeciw wobec relokacji uchodźców w 2015 roku czy (bardziej pozytywny przykład) wsparcie europejskich aspiracji państw Bałkanów Zachodnich. Jednak dużo więcej miejsca poświęcono sprawom dzielącym państwa wyszehradzkie. Największym problemem wydaje się być stosunek do Rosji i bliska zażyłość premiera

Węgier Viktora Orbána z prezydentem Rosji Władimirem Putinem, co jest trudne do zaakceptowania przez Polskę. Inną kwestią są zinstytucjonalizowane i coraz bliższe relacje Węgier z Chinami, co również jest postrzegane przez pozostałe państwa V4 jako potencjalne pole konfliktów. Aktualnie jednym z najważniejszych wydarzeń na arenie europejskiej jest konferencja w sprawie przyszłości Europy. Mogłaby to być doskonała okazja do wyartykułowania wspólnego stanowiska V4 wobec proponowanych kierunków rozwoju integracji europejskiej. Jednak, jak wskazuje autor, jest to w zasadzie niemożliwe, ponieważ Czechy i Słowacja opowiadają się za zacieśnieniem współpracy, podczas gdy Polska i Węgry prezentują odmienne stanowisko, stawiając na „powrót do Europy suwerennych państw”. Kolejna różnica uwidacznia się w aksjologii. Polska i Węgry chcą powrotu do tradycyjnych wartości chrześcijańskich. Państwa wyszehradzkie są świadome, że często więcej je dzieli niż łączy i że te linie podziałów przenoszą się na forum unijne, dlatego niekiedy podejmują inicjatywy mające na celu poprawę wizerunku V4 na arenie europejskiej¹⁰. V4 jest określana jako „sojusz okazjonalny”, co oznacza nie tylko, że nie posiada zinstytucjonalizowanej struktury, ale przede wszystkim – że nie ma długofalowej strategii i programu, a decyzje podejmuje ad hoc¹¹. W listopadzie w berlińskim biurze KAS odbyła się prezentacja raportu pt. *Trends of Visegrad European Policy 2021*. Wynika z niego, że dla respondentów w państwach V4 najważniejszym pozawyszehradzkim partnerem są Niemcy, choć w ostatnich latach na Węgrzech i w Polsce postrzeganie Niemiec zmieniło się *in minus*¹².

Drugim pod względem wielkości i wpływów partyjnym ośrodkiem eksperckim jest Fundacja im. Friedricha Eberta (*Friedrich Ebert Stiftung*, FES)

⁷ Ibidem.

⁸ S. Póciennik, *Analyse: Besser geht's nicht? Die deutsch-polnischen Wirtschaftsbeziehungen nach 1990*, „Polen-Analysen” 2020, Nr. 253, <https://www.bpb.de/suche/?suchwort=drei-meere-initiative&titel=0&volltext=1&jahr=0&autor=0&lizenz=1&suchen=Suchen&bereiche=&format=&paginator=1#paginator> (dostęp: 12.10.2021).

⁹ A. Beribes, *The Misunderstood? The Visegrad States and the Conference on the Future of Europe*, „Facts and Findings” 2021, No 439, s. 3, https://www.kas.de/documents/252038/11055681/210630_A%26A_Visegrad_EN.pdf/e31256ce-52f2-3383-ccd5-77f2fe52f41f?version=1.0&t=1625129495748 (dostęp: 12.10.2021).

¹⁰ Był to jeden z celów czeskiej prezydencji w V4 (1 lipca 2019-30 czerwca 2020), Ibidem, s. 5.

¹¹ Ibidem, s. 6.

¹² *Trends of Visegrad European Policy 2021*. Zapowiedź debaty z 8 listopada 2021 r., <https://www.kas.de/de/veranstaltungen/detail/-/content/trends-of-visegrad-european-policy-2021> (dostęp: 12.10.2021).

związana z Socjaldemokratyczną Partią Niemiec (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD). Tradycyjnie kwestią, której poświęcono najwięcej miejsca w analizach FES, jest sprzeciw wobec relokacji uchodźców w 2015 roku. Zaznaczono, że był to moment, gdy o V4 zaczęto mówić w niemieckich mediach, przez co obywatele tego kraju dowiedzieli się o tej inicjatywie. W innych materiałach wskazuje się na inne niż w państwach zachodnich pojmowanie suwerenności, która jest nie do pogodzenia z postępującą integracją¹³. Inicjatywa Trójmorza pojawia się w opracowaniach FES w kontekście możliwości działań dyplomacji niemieckiej. Początkowo sceptyczny odbiór tego procesu zmienił się po tym, jak minister spraw zagranicznych Heiko Maas i prezydent federalny Frank-Walter Steinmeier wzięli udział w szczycie Trójmorza, co pozwoliło Niemcom mieć „wgląd” w kwestie, którymi Inicjatywa się zajmuje¹⁴. Trójmorze jest przedstawiane jako projekt promocji Polski na arenie międzynarodowej. Polska jest „za mała, by być dużą” na arenie unijnej, a jednocześnie ma poczucie, że jest „za duża, by być małą”, i dlatego szuka nowych formatów współpracy. Wskazuje się też, że Trójmorze jest rozwijane w zastępstwie dawnych inicjatyw, które z perspektywy aktualnego polskiego rządu straciły na znaczeniu, jak np. Trójkąt Weimarski¹⁵.

Liberalna Fundacja im. Friedricha Naumanna związana z Wolną Partią Demokratyczną (*Freie Demokratische Partei*, FDP) w swoich materiałach analizuje V4 w kontekście geopolitycznym. Europa Środkowa to historycznie termin ideologiczny, wiążący się z antyzachodnimi, antyliberalnymi i antydemokratycznymi wartościami¹⁶. Jednak przez wiele lat nic nie wskazywało, żeby współcześnie państwa V4 miały realizować ten dawny scenariusz, aż do

2015 roku, kiedy zjednoczone niechęcią wobec przyjmowania uchodźców wyznaczyły antyzachodni kurs. Wskazuje się, że nie wszystkie państwa wyszehradzkie w takiej samej mierze podążają tą ścieżką. Najwięcej zastrzeżeń jest kierowanych pod adresem Węgier i Polski. W materiałach FNS, podobnie jak inne think tanki, podkreśla różnice dzielące członków V4, przy czym zwraca uwagę także na inne elementy, jak np. narodowo-katolicki charakter Polski w kontrze do świeckich i laickich Czech, konflikty na linii Węgry-Słowacja i wielkowiegierskie ambicje godzące w suwerenność Słowacji¹⁷. Co ciekawe, w analizie zwraca się uwagę, że państwa V4 nie chcą być w Unii członkami drugiej kategorii i sprzeciwiają się planom Europy różnych prędkości, a jednocześnie same ten model realizują (Polska, Czechy i Węgry pozostają poza strefą euro). Co ciekawe, FNS inaczej niż pozostałe fundacje przedstawia konflikt między V4 i Europą Zachodnią w odniesieniu do kryzysu migracyjnego, wskazując, że nie można zmuszać państw wyszehradzkich do działań, na które nie ma zgody nie tylko elit politycznych, ale przede wszystkim społeczeństw. W tej sytuacji należało zaproponować państwom V4 inną formę włączenia się w zażegnanie kryzysu¹⁸.

W większości analiz FNS z ostatnich lat autorzy skupiają się na sprzeciwie V4 wobec polityki migracyjnej UE – już nie tylko w kontekście wydarzeń z 2015 roku, ale też nowszych, związanych z nowym paktem UE ws. migracji. Zwraca się uwagę, że Polska i Węgry stosują coraz silniejszą antyeuropejską retorykę, a co więcej – także politykę. W konkluzjach wskazuje się, że odpowiedź UE na te działania jest niewystarczająca (elastyczna solidarność) i rekomenduje się Unii, aby nie ulegała szantażowi¹⁹.

¹³ A. Hrytsenko, *The Price and Value of Sovereignty in the Era of Globalization*, „UA: Ukraine Analytica” 2021, Issue 2 (24), s. 6, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12961/2021-24.pdf> (dostęp: 12.10.2021).

¹⁴ R. Krumm, S. Weiß, *Initiative statt Stillstand. Warum sich eine geeinte EU sicherheitspolitisch engagieren sollte*, FES Regional Office for Cooperation and Peace in Europe (FES ROCPE)Wien 2020, s. 5, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/wien/16312.pdf> (dostęp: 12.10.2021).

¹⁵ H.-J. Spanger, *Polen und die Stärkung der Ostflanke*, [w:] *Atlantische Zukünfte. Eine vergleichende Analyse nationaler Debatten über die Reform der NATO*, M. Dembinski, C. Fehl (Hrsg.), Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., Bonn 2021, s. 67, <http://library.fes.de/pdf-files/iez/18395.pdf> (dostęp: 12.10.2021).

¹⁶ D. Doering, *Liegt "Mitteleuropa" wirklich in Europa?*, 22.01.2018, <https://www.freiheit.org/de/mitteleuropa-und-baltische-staaten/liegt-mitteleuropa-wirklich-europa> (dostęp: 12.10.2021).

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ N. Maráková, T. Skorić, D. Doering, *Pragmatismus oder Zeichen der Schwäche? Visegrad-Länder reagieren zurückhaltend auf den Flüchtlingspakt*, 1.10.2020, <https://www.freiheit.org/de/mitteleuropa-und-baltische-laender/pragmatismus-oder-zeichen-der-schwaeche-visegrad>

Jedna z ciekawszych analiz FNS została przygotowana przez deputowaną do Bundestagu, pochodzącą ze Słowacji Renatę Alt, która diagnozuje, że V4 „demonstracyjnie dystansuje się od europejskich wartości i instytucji”²⁰. W jej opinii Grupa nie jest jednorodna i więcej dzieli państwa członkowskie niż łączy. Autorka wychodzi z propozycją dla dyplomacji niemieckiej, która powinna być łącznikiem między V4 a Europą Zachodnią, ale powinna wystrzegać się paternalizmu.

Inne podejście do V4 prezentuje Fundacja im. Hansa Seidla afiliowana przy Unii Chrześcijańsko-Społecznej (*Christlich-Soziale Union*, CSU). W relacji ze spotkania z udziałem m.in. Elmara Broka, polityka CDU i deputowanego do PE, oraz Tomáša Valáška, dyrektora Carnegie Europe, które odbyło się w 2017 roku, państwom V4 nie odmawia się podmiotowości na arenie europejskiej i prawa do walki o własne interesy, jednak prelegenci podczas spotkania zaznaczyli, że powinny robić to w zgodzie z obowiązującym prawem (traktatami). Brok podkreślił, że Niemcy powinny dbać o dobre relacje z V4, bo to jest gwarancją dobrych relacji ze wschodnimi partnerami UE. W podobnym tonie wypowiadał się Valášek, który zaakcentował koordynacyjną rolę V4, tak w wymiarze wewnętrznej współpracy między członkami Grupy, jak też w relacjach z partnerami na wschodzie²¹.

Kolejny ważny, biorąc pod uwagę wyniki wrześniowych wyborów do Bundestagu, think tank partyjny podejmujący tematykę V4 to Fundacja im. Heinricha Bölla (*Heinrich Böll Stiftung*, HBS) afiliowana przy partii Zielonych, która będzie współtworzyć przyszły niemiecki rząd. Analizy HBS koncentrują się na dwóch kwestiach: kryzysie uchodźczym i polityce migracyjnej UE oraz praworządności i de-

mokracji w państwach V4. W materiałach dotyczących pierwszej kwestii zwraca się uwagę, że państwa Europy Zachodniej nie brały pod uwagę obaw państw V4 wobec systemu relokacji. Przyczyniło się to do utwardzenia stanowisk państw wyszehradzkich w tej sprawie²², co było i jest widoczne w ich stosunku do unijnego paktu ws. migracji. Zdaniem eksperta HBS dzieje się tak, ponieważ nadal nie wzięto pod uwagę stanowisk państw V4 w wystarczającym stopniu²³. Więcej miejsca w materiałach poświęca się drugiemu zagadnieniu, czyli praworządności i odchodzeniu od demokracji przez państwa V4. Krytyka polityki rządów w państwach wyszehradzkich nie jest jednostronna. Zwraca się uwagę na odchodzenie od wartości i zasad demokracji liberalnej, jednak podkreśla się, że Europa Zachodnia nie powinna tryumfować. W ostatnich latach dla Europy Zachodniej termin Wyszehrad stał się synonimem braku solidarności, zaściankowości i polityki nacjonalistycznej²⁴, jednak te same trendy, które doprowadziły populistów i eurosceptyków do władzy w V4, są widoczne w Europie Zachodniej.

Z niemiecką Lewicą (*die Linke*) związana jest Fundacja im. Róży Luxemburg (*Rosa Luxemburg Stiftung*, RLS). Ten think tank niewiele uwagi poświęca V4. W zdawkowych wzmiankach odnosi się do sympatii Grupy względem byłego premiera Izraela Benjamina Netanjahu, z którym rządzących w V4 łączy niechęć wobec liberalnej demokracji²⁵.

Fundacja im. Desideriusa Erasmusa (*Desiderius Erasmus Stiftung*, DES) afiliowana przy Alternatywie dla Niemiec (*Alternative für Deutschland*, AfD) skupia się w całości na polityce wewnętrznej i zupełnie nie podejmuje tematyki V4 czy 3SI²⁶. Tematyka ta jest poruszana na stronie internetowej samej partii. AfD, w odróżnieniu od krytycznych komentarzy prezen-

laender (dostęp: 12.10.2021).

²⁰ R. Alt, *Auf Augenhöhe: Dialog mit Mitteleuropa stärken*, 14.11.2018, <https://www.freiheit.org/de/deutschland/auf-augenhoehe-dialog-mit-mittleuropa-staerken> (dostęp: 12.10.2021).

²¹ A. Ostlender, *Visegrád und die EU. Zerfall oder Koalitionsbildung?*, 20.06.2017, <https://www.hss.de/news/detail/zerfall-oder-koalitionsbildung-news772/?searchQuery=visegrad%20gruppe> (dostęp: 12.10.2021).

²² E. van de Rakt, *Nach dem EU-Sondergipfel: Zwischen Beschwichtigung und Kampfrhetorik*, 30.09.2015, <https://www.boell.de/de/2015/09/30/nach-dem-eu-sondergipfel-zwischen-beschwichtigung-und-kampfrhetorik> (dostęp: 12.10.2021).

²³ D. Kipp, *Das Warten auf eine Europäische Lösung*, 20.12.2020, <https://www.boell.de/de/2020/12/20/das-warten-auf-eine-europaeische-loesung> (dostęp: 12.10.2021).

²⁴ E. van de Rakt, *Trendsetter Orbán?*, 17.05.2018, <https://www.boell.de/de/wird-Orban-zum-Trendsetter> (dostęp: 12.10.2021).

²⁵ T. Cohen, *Israel vor den Wahlen: Die Hegemonie des rechten Lagers*, März 2019, <https://www.rosalux.de/publikation/id/40128/israel-vor-den-wahlen-die-hegemonie-des-rechten-lagers?cHash=d84a3ac902bee803f6517a399338a7e2> (dostęp: 12.10.2021).

²⁶ Oficjalna strona internetowa DES, <https://erasmus-stiftung.de/> (dostęp: 12.10.2021).

towanych przez think tanki mainstreamowych partii, popiera stanowisko V4 wobec migracji. W komentarzu do propozycji unijnego paktu ws. migracji Beatrix von Storch, zastępczyni rzecznika partii, chwali państwa wyszehradzkie za ich konsekwentny sprzeciw

wobec polityki migracyjnej i azylowej UE²⁷, a w 2016 roku ówczesny wiceprzewodniczący partii Alexander Gauland z zadowoleniem przyjął postulat wzmocnienia parlamentów narodowych zgłoszony przez V4²⁸.

Dyplomacja

Za prowadzenie polityki zagranicznej Republiki Federalnej Niemiec odpowiada rząd federalny, a w jego ramach Ministerstwo Spraw Zagranicznych (*Aswärtiges Amt*). Kompetencje w tej dziedzinie ma również bezpośrednio kanclerz federalny i jego zaplecze administracyjne, czyli Urząd Kanclerza Federalnego (*Bundeskanzleramt*). W mniejszym stopniu, głównie w zakresie funkcji reprezentacyjnych, politykę zagraniczną realizuje prezydent federalny. Opinie i wypowiedzi członków rządu i prezydenta mają charakter oficjalnych stanowisk państwa i z tego powodu są uważnie śledzone i analizowane przez podmioty krajowe i zagraniczne.

Niemcy szukają strategicznych partnerstw, zwłaszcza w swoim bezpośrednim sąsiedztwie, i państwa Europy Środkowej i Wschodniej od wielu lat są traktowane jako najważniejsi partnerzy polityczni i gospodarczy. Z tego powodu państwa V4 znajdują się tradycyjnie w orbicie zainteresowania dyplomacji niemieckiej. Polska przez długi czas była uważana za lidera regionu i najważniejszego partnera Republiki w tej części Europy, jednak w związku z zastrzeżeniem retoryki antyniemieckiej i antyunijnej w Polsce Niemcy coraz częściej wybierają Czechy i Słowację, jako państwa, które na arenie europejskiej są skłonne do współpracy i nie mają problemów z przestrzeganiem zasad i wartości UE²⁹.

I choć minister spraw zagranicznych Heiko Maas zapewnia: „Nie różnicujemy Europy według wskazań kompasu; dla nas różnorodność nie jest przeszkodą do jedności w ogóle”³⁰, to z drugiej strony padają słowa, że Słowacja jest dla Niemiec kluczowym partnerem i budowniczym mostów w sercu Europy³¹.

W 2018 roku sekretarz stanu niemieckiego MSZ Andreas Michaelis w przemówieniu poświęconym wyzwaniom międzynarodowym odniósł się do współpracy z państwami wyszehradzkimi. Zaznaczył, że ważne dla Niemiec i Europy jest, aby Polska i pozostałe państwa Grupy ponownie włączyły się do współpracy w ramach UE, gdzie nie mogą być traktowane jako członkowie drugiej kategorii, jednak muszą przestrzegać zasad, przede wszystkim praworządności³². Podobne stanowisko przedstawił sekretarz stanu w niemieckim MSZ Niels Annen, który podkreślił znaczenie V4 dla zapewnienia bezpieczeństwa na wschodniej flance UE³³.

W 2019 roku miało miejsce spotkanie Michaelisa z dyrektorem generalnym słowackiego MSZ Františkem Ružičką, podczas którego Słowacja została przedstawiona jako lider regionu z uwagi na demokratyczny kurs rządu w Bratysławie, co zachęca Niemcy do zacieśnienia współpracy. Słowacja jest traktowana jako pomost między Niemcami a V4³⁴.

²⁷ *Beatrix von Storch: Visegrad-Staaten als Vorbilder gegen Asyl- und Migrationsdiktat der EU*, 25.09.2020, <https://www.afd.de/beatrix-von-storch-visegrad-staaten-als-vorbilder-gegen-asyl-und-migrationsdiktat-der-eu/> (dostęp: 12.10.2021).

²⁸ *Gauland: Die EU muss reformiert werden*, 9.09.2016, <https://www.afd.de/gauland-die-eu-muss-reformiert-werden/> (dostęp: 12.10.2021).

²⁹ *Prag: Europäische Sternstunde in der deutschen Botschaft*, 30.09.2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/tschechischerepublik-node/maas-prag-botschaftsfluechtlinge/2251088> (dostęp: 12.10.2021).

³⁰ *Slowakei: Schlüsselpartner und Brückenbauer im Kern Europas*, 27.11.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/slowakei-node/maas-lajcak/2164398> (dostęp: 12.10.2021).

³¹ *Ibidem; Slowakischer Europa-Staatssekretär in Berlin*, 29.01.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/slowakei-node/roth-slowakei-korcok/1349512> (dostęp: 12.10.2021).

³² *Für ein starkes Europa, das überzeugt. Rede von Staatssekretär Andreas Michaelis vor Mitgliedern der International Crisis Group in Berlin*, 14.04.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/michaelis-international-crisis-group/1991442> (dostęp: 12.10.2021).

³³ *Rede von Staatsminister Niels Annen beim Festakt 70 Jahre Gesellschaft für Außenpolitik: „Die Welt im Umbruch: Außenpolitische Herausforderungen für Deutschland und Europa“*, 12.06.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/annen-gesellschaft-fuer-aussenpolitik/2106142> (dostęp: 12.10.2021).

³⁴ *Deutsch-slowakische Konsultationen der Staatssekretäre*, 14.01.2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/slowakei->

W marcu 2020 roku, podczas czeskiej prezydencji w V4 odbyło się spotkanie ministra Heiko Maasa z ministrami spraw zagranicznych państw V4. Zapowiedziano podczas niego wzmocnienie dialogu i współpracy w tym formacie, aby wnieść znaczący wkład w zjednoczoną Europę i przyczynić się do większej spójności i skuteczności Unii, zarówno wewnątrz, jak i na arenie międzynarodowej. Podkreślono wsparcie dla niepodległości i integralności terytorialnej Ukrainy³⁵. W komentarzu zamieszczonym na stronie niemieckiego MSZ minister Maas określił spotkanie jako udane i kurtuazyjnie nie wskazał na żadne problemy³⁶.

Niemiecka dyplomacja w ostatnich latach chciała połączyć dwa formaty, które w latach 90. dobrze się sprawdzały i wzajemnie uzupełniały. Podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych Polski, Niemiec i Francji w 2016 roku zaproponowano organizowanie spotkań Trójkąta Weimarskiego z udziałem ministrów spraw zagranicznych państw V4³⁷.

Z perspektywy niemieckiej dyplomacji 3SI nie jest tak krytycznie oceniana, jak ma to miejsce w analizach ośrodków eksperckich. Niemieckie MSZ dostrzega potencjał współpracy 12 państw i wyraża zainteresowanie włączeniem się do niej³⁸. Podkreśla się, że Niemcy spełniają kryterium geograficzne, ponieważ mają dostęp do Morza Bałtyckiego, wskazuje też na pewne historyczne podobieństwa z większością państw Trójmorza, a mianowicie fakt, że była NRD należała do bloku wschodniego i ściśle współpracowała z państwami regionu w ramach RWPG czy Układu Warszawskiego, a pięć landów wschodniemieckich musiało przejść podobną

transformację ustrojową i gospodarczą jak inne państwa postkomunistyczne³⁹.

Niemcy zapowiadają też rozszerzenie współpracy z 3SI, zwłaszcza w obszarze projektów infrastrukturalnych oraz bezpieczeństwa energetycznego, w tym wsparcie finansowe dla projektów energetycznych, przede wszystkim dotyczących odnawialnych źródeł energii⁴⁰. Niemcy postrzegają 3SI jako szansę dla firm niemieckich na realizację kontraktów w tych dziedzinach.

Udział polityków niemieckich w wydarzeniach organizowanych przez V4 czy 3SI ma często charakter kurtuazyjny, a ich deklaracje czy wypowiedzi dla mediów po spotkaniach są oszczędne i stonowane. Mimo to warto zwrócić uwagę na niektóre z nich.

Kanclerz Angela Merkel brała udział w kilku spotkaniach V4. W 2011 roku Merkel z okazji jubileuszu 20-lecia V4 mówiła w kontekście genezy Grupy i historii państw ją tworzących, że demokracji i praw człowieka nie można brać za pewnik. W 2016 roku spotkanie miało charakter w dużej mierze techniczny i było okazją do wymiany zdań na temat szczytu UE w Bratysławie. Podczas spotkania w 2019 roku Merkel powiedziała, że Niemcy czerpią korzyści ze współpracy z V4. Rozmawiano też o sposobach przeciwdziałania nadmiernym migracjom do Europy⁴¹.

Jednym z ważniejszych przemówień w kontekście roli Niemiec w Europie Środkowo-Wschodniej jest wystąpienie sekretarza Michaelisa podczas 4. szczytu 3SI w Lublanie w 2019 roku. Michaelis

node/michaelis-ruzicka-konsultationen/2177064 (dostęp: 12.10.2021).

³⁵ *Gemeinsame Erklärung der Außenminister der Visegrád-Gruppe und Deutschlands*, 13.03.2020, Pressemitteilung, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/visegrad-erklaerung/2318430> (dostęp: 12.10.2021).

³⁶ *Außenminister Heiko Maas zur Videokonferenz mit den vier Außenministern der Visegrád-Gruppe*, 13.03.2020, Pressemitteilung, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/maas-visegrad/2318428> (dostęp: 12.09.2021).

³⁷ *Gemeinsame Erklärung der Außenminister des Weimarer Dreiecks Frank-Walter Steinmeier (Deutschland), Jean-Marc Ayrault (Frankreich), Witold Waszczykowski (Polen) zur Zukunft Europas*, 28.08.2016, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/160828-gemeinsame-erklarung-weimarer-dreieck/282922> (dostęp: 12.10.2021).

³⁸ *Rede von Außenminister Maas in der Haushaltsdebatte im Deutschen Bundestag*, 21.11.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/maas-haushaltsdebatte-bundestag/2163106> (dostęp: 12.10.2021).

³⁹ „Bukarest, Berlin, Brüssel – gemeinsam für ein souveränes, starkes Europa“. *Rede von Außenminister Heiko Maas anlässlich der rumänischen Botschafterkonferenz*, 27.08.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/-/2130236> (dostęp: 12.10.2021).

⁴⁰ *Gemeinsame Erklärung der USA und Deutschlands zur Unterstützung der Ukraine, der europäischen Energiesicherheit und unserer Klimaziele*, 21.07.2021, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/gemeinsame-erklarung-usa-und-deutschland/2472074> (dostęp: 12.10.2021).

⁴¹ *Merkel bei Visegrád-Gruppe Zukunft Europas gemeinsam voranbringen*, 7.02.2019, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/zukunft-europas-gemeinsam-voranbringen-1577330> (dostęp: 12.10.2021).

powtórzył wcześniejszą deklarację Niemiec dotyczącą chęci zaangażowania we współpracę z Trójmorzem i zostania w przyszłości pełnoprawnym

uczestnikiem Inicjatywy. Dla niemieckich przedsiębiorstw 3SI jest bardzo atrakcyjnym projektem, ponieważ otwiera nowe rynki inwestycyjne⁴².

Podsumowanie i rekomendacje

Europa Środkowo-Wschodnia dla Niemiec jest jednym z najważniejszych partnerów gospodarczych i politycznych. Powojenny podział Niemiec i zjednoczenie, które dokonało się w 1990 roku, pozwalają Niemcom lepiej niż innym państwom Europy Zachodniej rozumieć kontekst gospodarczy, społeczny i polityczny tego regionu i trud transformacji w kierunku demokracji i gospodarki rynkowej. Stworzone w latach 90. XX wieku instrumenty i instytucje współpracy spełniły swoją rolę, tzn. pozwoliły państwom regionu środkowoeuropejskiego zrealizować ich cele strategiczne, jakimi były członkostwo w NATO i UE. Wówczas naturalne stało się artykułowanie własnych interesów narodowych i regionalnych na poziomie unijnym. Ponowny wzrost zainteresowania Grupą Wyszehradzką w Niemczech nastąpił w 2015 roku w związku z kryzysem migracyjnym i propozycjami systemu relokacji uchodźców, który został oprotestowany przez państwa V4. Komentarze i analizy obecne w niemieckiej przestrzeni politycznej dotyczą głównie tego zagadnienia, które w większości przypadków jest przedstawiane jednostronnie, jako brak solidarności europejskiej. Inna kwestia, która pojawia się również często, to krytyka braku spójności V4 w ostatnich latach i podziały między państwami członkowskimi. Narracja nie uwzględnia zaangażowania V4 we wspieranie Ukrainy w jej konflikcie z Rosją. Grupa bywa często przedstawiana jako klub „populistów” i „eurosceptyków”. Z tego względu dla niemieckich polityków i dyplomatów wygodniejszy staje się format współpracy bilateralnej, a na lidera wyrasta tu Słowacja, jako państwo najbliższe wartościom i zasadom europejskim.

Istotne różnice w percepcji pojawiają się w przypadku Inicjatywy Trójmorza. Dla niemieckich fundacji politycznych jest ona mało znaczącym formatem, a jeśli ten temat w ogóle jest poruszany, to też w negatywnym kontekście. Trójmorze postrzegane jest jako nośnik tendencji odśrodkowych w UE i próba stworzenia eurosceptycznej przeciwwagi dla Europy Zachodniej. Inaczej patrzą na 3SI politycy i dyplomaci niemieccy, którzy dostrzegają potencjał Inicjatywy i podejmują działania mające na celu włączenie się Niemiec do tego formatu.

Wynika z tego, że aktualnie dla Niemiec współpraca z V4 jako całością stała się obciążeniem i dyplomacja niemiecka nie jest zainteresowana jej dalszym rozwojem, poza kurtuazyjnymi wizytami i wypowiedziami. Projektem, w który Niemcy chcą się zaangażować, jest 3SI, postrzegana jako przyszłościowa, mniej obciążona wizerunkowo, mniej polityczna, a bardziej gospodarcza. Co więcej, poparcie USA dla Inicjatywy, zwłaszcza przez nowego prezydenta Joe Bidena, także ma znaczenie, ponieważ współpraca transatlantycka w niemieckiej polityce zawsze znajdowała się na czele priorytetów. Jest to zarówno szansa, jak i potencjalne zagrożenie dla 3SI, ponieważ pełny udział Niemiec może zwiększyć znaczenie współpracy i ułatwić pozyskiwanie funduszy na projekty infrastrukturalne, ale z drugiej strony istnieje groźba zdominowania formatu, zwłaszcza że Niemcy mają ścisłe relacje z większością państw 3SI.

⁴² Dokumentation: Rede von Staatssekretär Andreas Michaelis (Auswärtiges Amt der Bundesrepublik Deutschland) auf dem 4. Gipfeltreffen der Drei-Meere-Initiative, Ljubljana (Slowenien), 6. Juni 2019, 23.01.2020, <https://www.bpb.de/internationales/europa/polen/analysen/304004/dokumentation-rede-von-staatssekretaer-andreas-michaelis-auswaertiges-amt-der-bundesrepublik-deutschland-auf-dem-4-gipfeltreffen-der-drei-meere-initiative-ljubljana-slowenien-6-juni-2019> (dostęp: 12.10.2021).

Reasumując, należy powiedzieć, że brakuje większego zaangażowania polskiej dyplomacji w przedstawianie pozytywnych aspektów współpracy wyszehradzkiej, tak jak to czynią w ostatnich latach Słowacja czy Czechy. Ich działania przynoszą rezul-

taty, czego efektem jest większa widoczność materiałów o pozytywnym wydźwięku poświęconych tym właśnie państwom, także w kontekście Grupy Wyszehradzkiej.

BIBLIOGRAFIA

„Bukarest, Berlin, Brüssel – gemeinsam für ein souveränes, starkes Europa“. Rede von Außenminister Heiko Maas anlässlich der rumänischen Botschafterkonferenz, 27.08.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/-/2130236> (dostęp: 12.10.2021).

Alt R., *Auf Augenhöhe: Dialog mit Mitteleuropa stärken*, 14.11.2018, <https://www.freiheit.org/de/deutschland/auf-augenhoehe-dialog-mit-mittleuropa-staerken> (dostęp: 12.10.2021).

Außenminister Heiko Maas zur Videokonferenz mit den vier Außenministern der Visegrád-Gruppe, 13.03.2020, Pressemitteilung, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/maas-visegrad/2318428> (dostęp: 12.10.2021).

Beatrix von Storch: Visegrad-Staaten als Vorbilder gegen Asyl- und Migrationsdiktat der EU, 25.09.2020, <https://www.afd.de/beatrix-von-storch-visegrad-staaten-als-vorbilder-gegen-asyl-und-migrationsdiktat-der-eu/> (dostęp: 12.10.2021).

Beribes A., *The Misunderstood? The Visegrád States and the Conference on the Future of Europe*, “Facts and Findings” 2021, No 439, https://www.kas.de/documents/252038/11055681/210630_A%26A_Visegrad_EN.pdf/e31256ce-52f2-3383-ccd5-77f2fe52f41f?version=1.0&t=1625129495748 (dostęp: 12.10.2021).

Cohen T., *Israel vor den Wahlen: Die Hegemonie des rechten Lagers*, März 2019, <https://www.rosalux.de/publikation/id/40128/israel-vor-den-wahlen-die-hegemonie-des-rechten-lagers?cHash=d84a3ac902bee803f6517a399338a7e2> (dostęp: 12.10.2021).

Deutsch-slowakische Konsultationen der Staatssekretäre, 14.01.2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/slowakei-node/michaelis-ruzicka-konsultationen/2177064> (dostęp: 12.10.2021).

Doering, D., *Liegt "Mitteleuropa" wirklich in Europa?*, 22.01.2018, <https://www.freiheit.org/de/mitteleuropa-und-baltische-staaten/liegt-mittleuropa-wirklich-europa> (dostęp: 12.10.2021).

Dokumentation: Rede von Staatssekretär Andreas Michaelis (Auswärtiges Amt der Bundesrepublik Deutschland) auf dem 4. Gipfeltreffen der Drei-Meere-Initiative, Ljubljana (Slowenien), 6. Juni 2019, 23.01.2020, <https://www.bpb.de/internationales/europa/polen/>

analysen/304004/dokumentation-rede-von-staatssekretaer-andreas-michaelis-auswaertiges-amt-der-bundesrepublik-deutschland-auf-dem-4-gipfeltreffen-der-drei-meere-initiative-ljubljana-slowenien-6-juni-2019 (dostęp: 12.10.2021).

Erlass über die Bundeszentrale für politische Bildung (BpB) vom 24. Januar 2001, https://www.bpb.de/die_bpb/2DUQ26,0,0,Erlass_%FCber_die_Bundeszentrale_f%FCr_politische_Bildung.html (dostęp: 12.10.2021).

Fuksiewicz A., Łada A., *Analyse: Wann sind zwei plus zwei nicht vier? Die Visegrád-Gruppe und die Zukunft Europas*, 4.07.2017, <https://www.bpb.de/251734/analyse-wann-sind-zwei-plus-zwei-nicht-vier-die-visegrad-gruppe-und-die-zukunft-europas> (dostęp: 12.10.2021).

Für ein starkes Europa, das überzeugt. Rede von Staatssekretär Andreas Michaelis vor Mitgliedern der International Crisis Group in Berlin, 14.04.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/michaelis-international-crisis-group/1991442> (dostęp: 12.10.2021).

Gauland: Die EU muss reformiert werden, 9.09.2016, <https://www.afd.de/gauland-die-eu-muss-reformiert-werden/> (dostęp: 12.10.2021).

Gemeinsame Erklärung der Außenminister der Visegrád-Gruppe und Deutschlands, 13.03.2020, Pressemitteilung, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/visegrad-erklaerung/2318430> (dostęp: 12.10.2021).

Gemeinsame Erklärung der Außenminister des Weimarer Dreiecks Frank-Walter Steinmeier (Deutschland), Jean-Marc Ayrault (Frankreich), Witold Waszczykowski (Polen) zur Zukunft Europas, 28.08.2016, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/160828-gemeinsame-erklaerung-weimarer-dreieck/282922> (dostęp: 12.10.2021).

Gemeinsame Erklärung der USA und Deutschlands zur Unterstützung der Ukraine, der europäischen Energiesicherheit und unserer Klimaziele, 21.07.2021, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/gemeinsame-erklaerung-usa-und-deutschland/2472074> (dostęp: 12.10.2021).

Hrytsenko A., *The Price and Value of Sovereignty in the Era of Globalization*, "UA: Ukraine Analytica" 2021, Issue 2 (24), <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12961/2021-24.pdf> (dostęp: 12.10.2021).

Kipp D., *Das Warten auf eine Europäische Lösung*, 2012.2020, <https://www.boell.de/de/2020/12/20/das-warten-auf-eine-europaeische-loesung> (dostęp: 12.10.2021).

Krumm R., Weiß S., *Initiative statt Stillstand. Warum sich eine geeinte EU sicherheitspolitisch engagieren sollte*, FES Regional Office for Cooperation and Peace in Europe (FES ROCPE) Wien 2020, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/wien/16312.pdf> (dostęp: 12.10.2021).

Maráková N., Skorić T., Doering D., *Pragmatismus oder Zeichen der Schwäche? Visegrad-Länder reagieren zurückhaltend auf den Flüchtlingspakt*, 1.10.2020, <https://www.freiheit.org/de/mitteleuropa-und-baltische-laender/pragmatismus-oder-zeichen-der-schwaechе-visegrad-laender> (dostęp: 12.10.2021).

McGann J.G., *"2020 Global Go To Think Tank Index Report" (2021). TTCSP Global Go To Think Tank Index Reports. 18*, https://repository.upenn.edu/think_tanks/18 (dostęp: 12.10.2021).

Merkel bei Visegrád-Gruppe Zukunft Europas gemeinsam voranbringen, 7.02.2019, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/zukunft-europas-gemeinsam-voranbringen-1577330> (dostęp: 12.10.2021).

Oficjalna strona internetowa DES, <https://erasmus-stiftung.de/> (dostęp: 12.10.2021).

Ostlender A., *Visegrád und die EU. Zerfall oder Koalitionsbildung?*, 20.06.2017, <https://www.hss.de/news/detail/zerfall-oder-koalitionsbildung-news772/?searchQuery=visegrad%20gruppe> (dostęp: 12.10.2021).

Pólcienik S., *Analyse: Besser geht's nicht? Die deutsch-polnischen Wirtschaftsbeziehungen nach 1990*, „Polen-Analysen“ 2020, Nr. 253, <https://www.bpb.de/suche/?suchwort=drei-meere-initiative&titel=0&volltext=1&jahr=0&autor=0&lizenz=1&suchen=Suchen&bereiche=&formate=&paginator=1#paginator> (dostęp: 12.10.2021).

Prag: Europäische Sternstunde in der deutschen Botschaft, 30.09.2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/tschechischerepublik-node/maas-prag-botschaftsfluechtlinge/2251088> (dostęp: 12.10.2021).

Rede von Außenminister Maas in der Haushaltsdebatte im Deutschen Bundestag, 21.11.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/maas-haushaltsdebatte-bundestag/2163106> (dostęp: 12.10.2021).

Rede von Staatsminister Niels Annen beim Festakt 70 Jahre Gesellschaft für Außenpolitik: „Die Welt im Umbruch: Außenpolitische Herausforderungen für Deutschland und Europa“, 12.06.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/annen-gesellschaft-fuer-aussenpolitik/2106142> (dostęp: 12.10.2021).

Riedel R., *Analyse: Das "Intermarium" und die "Drei-Meere-Initiative" als Elemente des euroskeptischen Diskurses in Polen*, „Polen-Analysen“ 2020, Nr. 249, <https://www.bpb.de/internationales/europa/polen/analysen/303998/das-konzept-des-intermarium-und-der-drei-meere-initiative-21-01-2020> (dostęp: 12.10.2021).

Slowakei: Schlüsselpartner und Brückenbauer im Kern Europas, 27.11.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/slowakei-node/maas-lajcak/2164398> (dostęp: 12.10.2021).

Slowakischer Europa-Staatssekretär in Berlin, 29.01.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/slowakei-node/roth-slowakei-korcok/1349512> (dostęp: 12.10.2021).

Spanger H.-J., *Polen und die Stärkung der Ostflanke*, [w:] *Atlantische Zukünfte. Eine vergleichende Analyse nationaler Debatten über die Reform der NATO*, M. Dembinski, C. Fehl (Hrsg.), Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., Bonn 2021, <http://library.fes.de/pdf-files/iez/18395.pdf> (dostęp: 12.10.2021).

Trends of Visegrad European Policy 2021. Zapowiedź debaty z 8 listopada 2021 r., <https://www.kas.de/de/veranstaltungen/detail/-/content/trends-of-visegrad-european-policy-2021> (dostęp: 12.10.2021).

van de Rakt E., *Nach dem EU-Sondergipfel: Zwischen Beschwichtigung und Kampfrhetorik*, 30.09.2015, <https://www.boell.de/de/2015/09/30/nach-dem-eu-sondergipfel-zwischen-beschwichtigung-und-kampfrhetorik> (dostęp: 12.10.2021).

van de Rakt E., *Trendsetter Orbán?*, 17.05.2018, <https://www.boell.de/de/wird-Orban-zum-Trendsetter> (dostęp: 12.10.2021).

Visegrád-Staaten, „Aus Politik und Zeitgeschichte“ 2015, nr 47–48, <https://www.bpb.de/apuz/215171/visegrad-staaten> (dostęp: 12.10.2021).

Vor 30 Jahren: Gründung der Visegrád-Gruppe, 10.02.2021, <https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/326805/visegrad> (dostęp: 12.10.2021).

dr Agnieszka Nitszke

Adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zainteresowania naukowe: integracja europejska, w tym polityki europejskie i instytucje UE, a także partie polityczne i ich wpływ na proces decyzyjny. Autorka monografii: *Zasada federalizmu w państwach niemieckojęzycznych* (2013) oraz *System agencji UE* (2017) oraz serii artykułów poświęconych integracji europejskiej i partiom politycznym. W latach 2016-2019 była członkiem zespołu realizującego grant Jean Monnet Chair dla Prof. Janusza Węca *European Union in Crisis: What's Wrong and How to Fix It*. Członek Team Europe Polska.

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

Publikacja przygotowana w ramach projektu Regionalna pozycja Polski w czasach globalnych napięć i rywalizacji finansowanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w konkursie „Dyplomacja publiczna 2021”

Polski Ośrodek Naukowy Uniwersytetu Jagiellońskiego

Fundacja Lepsza Polska